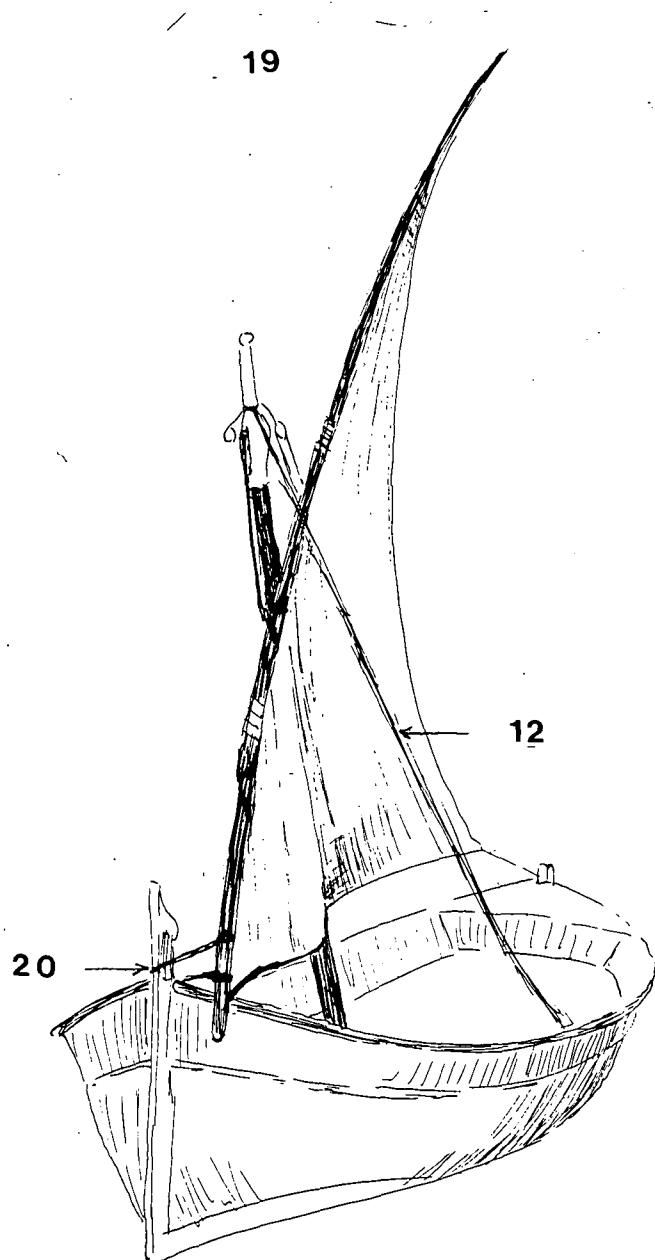

Vocabulari il·lustrat de l'aparell del llaüt a Eivissa

per Antoni Prats

La desaparició imminent de la vela llatina, substituïda paulatinament per altres modalitats, feia urgent l'estudi i fixació del lèxic relacionat amb l'aparell del llaüt a Eivissa. Al nostre vocabulari recollim les definicions de les paraules tal com apareixen al Diccionari Català-Valencià-Balear (Alcover-Moll) en la seua accepció nàutica, quan aquesta coincideix exactament amb l'accepció de la paraula a Eivissa. Quan no coincideixen les accepcions, a manera d'ampliació i aportació al Diccionari, recollim en primer lloc l'eivissenca (EIVISSA) i a continuació la que es dona com a general o més estesa a l'àmbit lingüístic català (ALCOVER-MOLL). Les paraules no registrades al Diccionari o mancades d'accepció nàutica, apareixen únicament en la seua accepció eivissenca (EIVISSA).

ARRIDAU (Eiv. ARRIGAU), m. Aparell format per un cap que passa per dins un ull de la pena i va fixat a l'estrop; serveix per a separar en sentit longitudinal les antenes. (EIVISSA).

AMANT, m. Corda gruixada que, fermada o fixa per un cap i amb un botó a l'altre cap, serveix per suspendre qualque cosa amb poc esforç; cast. *amante*.

Hi ha *amants* de diverses classes:

a) En els llaüts l'amant és una corda que, passant pel cap de dalt d'un arbre i baixant cap a coberta, serveix per hissar i arriar l'antena (Empordà, Costa de Llevant, Barç., Vinaròs, Mall., Eiv., Val.), (ALCOVER-MOLL).

ARMATGE, m. Peces de metall que serveixen com a frontisses per a donar moviment al timó del llaüt. Consta de dos mascles i de dues femelles, fixats dos al codast i dos al timó. (EIVISSA).

Corda que forma una vorera de la xarxa, i que duu els suros o els ploms (Mall., Eiv.), (ALCOVER-MOLL).

BADAFIÓ (Eiv. BATAFIÓ), m. 1. Cap de corda prim i curt, cosit (1) a la rellinga de la vela i que serveix per lligar aquesta amb la seva antena; cast. *matafión*.

2. Tros de corda prima que, junt amb altres, cosits a la faixa de rissos, serveix per aferrar un tros de vela llarga, és a dir exposada al vent (Barç.). (ALCOVER-MOLL).

(1) amarrat (Eiv.).

BOCELL (Eivis. BOIXELL), m. Botó que, fixat al bragot, serveix per a arriar els davants. (EIVISSA).

Corriola composta d'una caixa ovalada de fusta, les cares laterals de la qual (les *galteres*) deixen un freu (la *groera*) per on passa la corda que volta la politja, que gira damunt un eix de metall o de fusta; cast. *motón*. Si té més d'una groera es diu especialment *quadernal*. (ALCOVER-MOLL).

BRAGOT, m. Forro, normalment de pell, que protegeix la part dels davants que té fregadís amb la roda. (EIVISSA).

Anella de corda que serveix per subjectar el car a la barca (ALCOVER-MOLL).

CAR, m. La perxa inferior més gruixada de les dues que formen l'antena de la vela llatina (or., val., bal.); cast. *car*. (ALCOVER-MOLL).

DAVANT, m. Corda que subjecta a proa el car de l'antena d'una barca. (ALCOVER-MOLL).

EMBROLL, m. Figura o posició en què queda una vela del llaüt, quan, per haver cobrat la tirada del senalet, queda hissat el pujamen de la dita vela cap amunt, o sia, cap al botó del senalet (Mall.). (ALCOVER-MOLL).

EMBROLLAR, Hissar cap a l'antena el pujamen de la vela mestra d'un llaüt (or., mall.). (ALCOVER-MOLL).

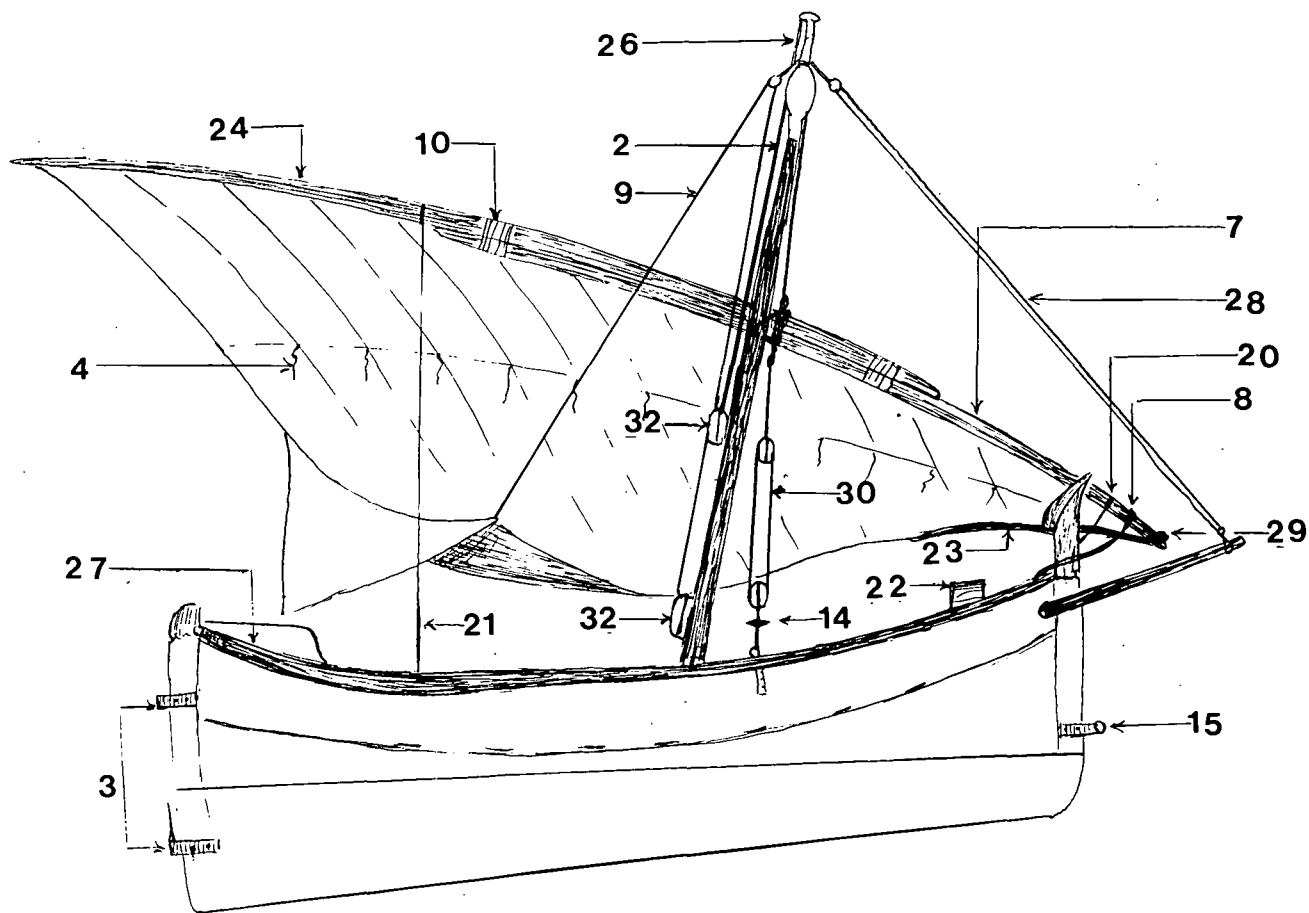
ENFERIDOR, m. Gasses del puny de car i del puny de pena. (EIVISSA).

Enferir: Envergar una vela; posar-la a punt d'esser hissada (Costa de Llevant, Mall.). (ALCOVER-MOLL).

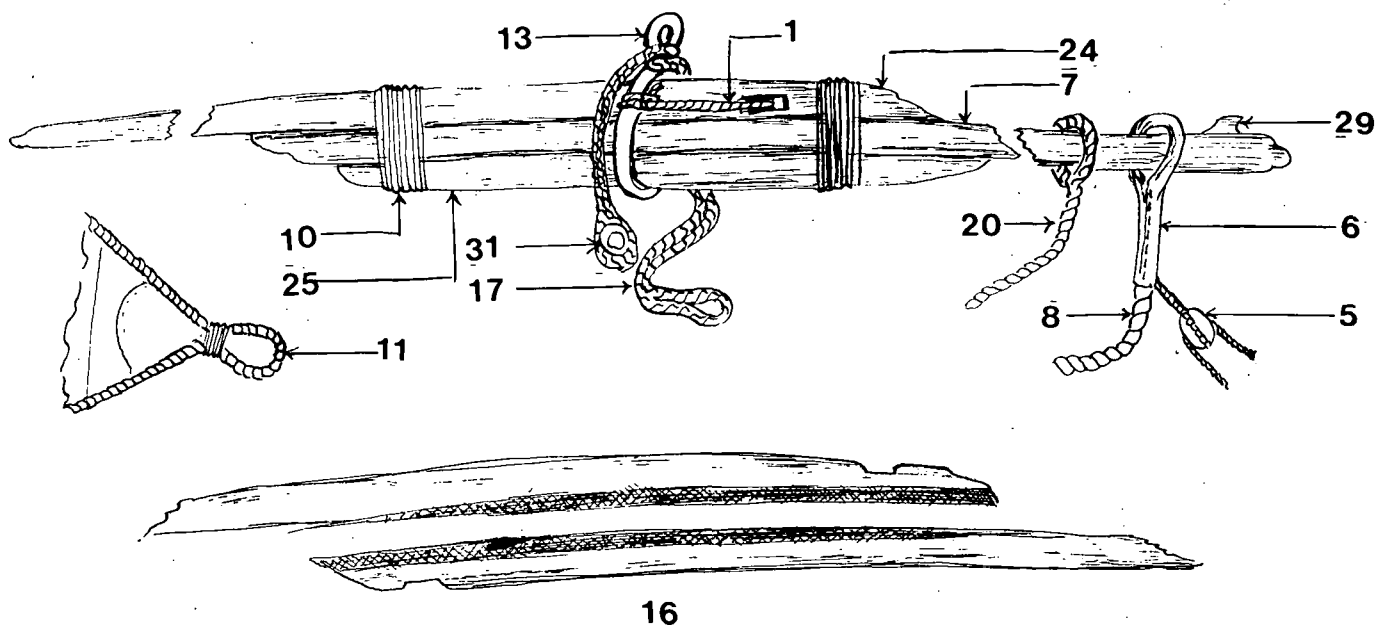
ENGINYA, f. Cadascuna de les cordes que lliguen el cap del car amb la pena de l'antena d'un llagut (Empordà, Costa de Llevant, Mall., Eiv.). (ALCOVER-MOLL).

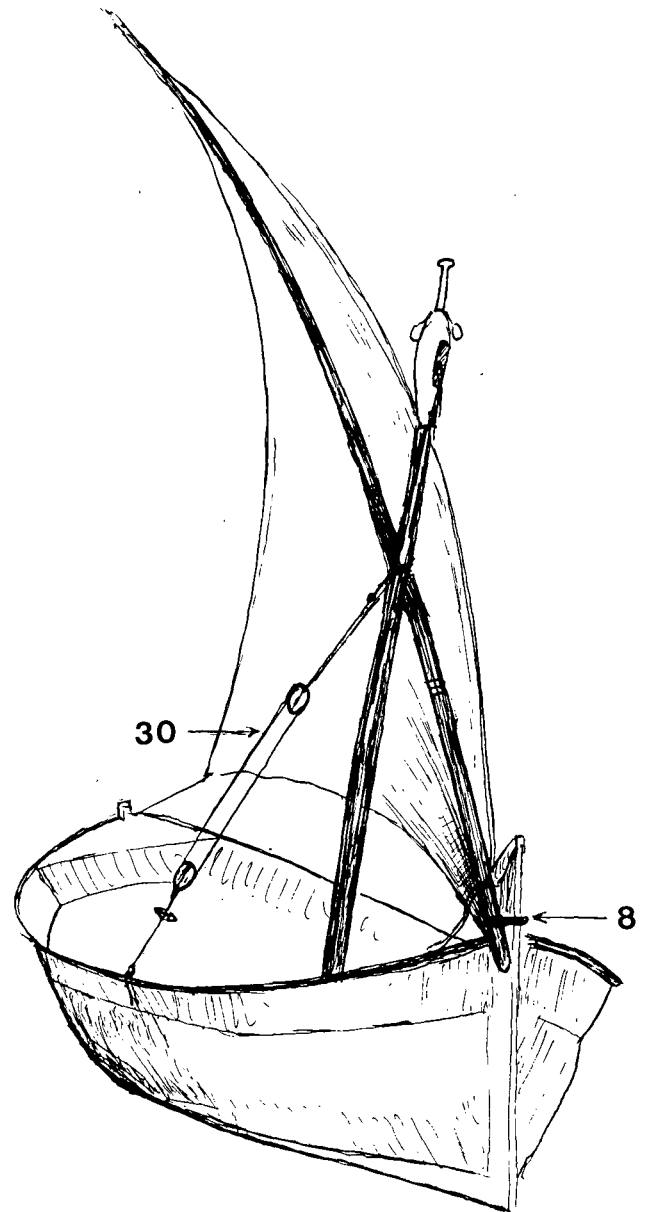
ESTRELLERA, f. Ormeig que va fermat al cap de l'arbre mestre i que per l'altre extrem es lliga un poc més a popa que la trossa, i serveix per a evitar que l'arbre mestre vimegi (Port de Mallorca). (ALCOVER-MOLL).

ESTROP, m. Anella de corda que subjecta un pal, una antena, verga, etc. (ALCOVER-MOLL).

1. Arridau - 2. Amant - 3. Armatge - 4. Badafió - 5. Bocell - 6. Bragot - 7. Car - 8. Davant - 9. Embroll - 10. Enginya - 11. Enferidor - 12. Estrellera - 13. Estrop - 14. Gassanell - 15. Gongo - 16. Llana - 17. Mena - 18. Navegar a la bona - 19. Navegar a la mala o sobre l'arbre - 20. Orsapop - 21. Osta - 22. Paramola - 23. Pellet - 24. Pena - 25. Quimelca - 26. Sàgola - 27. Salpador - 28. Senalet - 29. Toquino - 30. Trossa - 31. Vigota - 32. Guinderessa.

FER EL CAR. Canviar la vela d'amura. (EIVISSA).

FORCA, f. Suport de fusta, en forma de i grega, que serveix per a descansar-hi l'antena. (EIVISSA).

GASSANELL, m. Peça de fusta de forma romboïdal estrenkulada per enmig, que forma part de la trossa i serveix per a fixar la corda d'aquest aparell. (EIVISSA).

GONGO, m. Peça de metall, rematada per una anella, que va fixada a la roda de proa i que serveix per a enganxar i treure el llaüt. (EIVISSA).

Femella dins la qual passa l'agulla del timó (Empordà, Mall., Mequinensa). (ALCOVER-MOLL).

GRÀMPOLA, f. Peça de metall, a manera de pinça, que fixa dalt coberta la part interior del botaló. (EIVISSA).

GUINDERESSA, f. Corda grossa, de cinc i fins a set ulls amb les corresponents politges, que serveix per a hissar i arriar l'antena de la mestra d'un llaüt o d'una barca de mitjana.

Guinderessa de dalt: corriola de cinc rodes que va a la part de dalt de l'arbre.

Guinderessa de baix: corriola de cinc rodes que va a un pam d'alçada damunt la coberta.

Pl. Conjunt de les dues corrioles indicades i de llurs respectives cordes, que serveixen per a guindar l'antena. (ALCOVER-MOLL).

LLAMA, f. Part plana de l'extrem superior del car i de l'inferior de la pena, per on aquestes dues peces s'ajunten i subjecten (or., val., bal.). (ALCOVER-MOLL).

MENA, f. Aparell compost d'una corda i una vigota, que, lligat a l'amant, serveix per a fixar les antenes a l'arbre. (EIVISSA).

Aparell compost d'una corda, dos bocells i una lligada, que serveix per a lligar la vela al pal en les barques de pesca i de mitjana (Costa de Llevant, Mall.). (ALCOVER-MOLL).

NAVEGAR A LA BONA. Se'n diu quan l'antena i la vela van a sotavent de l'arbre. (EIVISSA).

NAVEGAR A LA MALA o SOBRE L'ARBRE. Se'n diu quan l'antena i la vela van a barlovent de l'arbre. (EIVISSA).

ORSAPOP, m. Cap de corda que té una anella o baga a un extrem i serveix en les embarcacions de vela llatina per a tirar cap a popa el car de l'antena quan van amb vent llarg o es vol tombar; cast. **orza a popa**. (ALCOVER-MOLL).

OSTA, f. Cada un dels caps que s'encapellen al pico d'una vela de pailebot o a l'antena d'una vela llatina per a subjectar les dites perxes en les brandades; cast. **hostaga**. (ALCOVER-MOLL).

PARAMOLA, f. Peça de fusta fixada horitzontalment damunt les quadernes a popa i a proa del llaüt, amb un forat(1) a cadascuna per ficar-hi el pal corresponent de mitjana o de trinquet (Blanes, Canet de Mar, Mall.). (ALCOVER-MOLL).

(1) Un forat o una mossà. (EIVISSA).

PELLET, m. Forro de pell que protegeix del fregadís la part de proa del gràtil d'una vela llatina. (ALCOVER-MOLL).

PENA, f. Perxa llarga que forma la part superior de l'antena de la vela llatina (or., val., bal.); cast. **pena**. (ALCOVER-MOLL).

QUIMELCA, f. Reforç de fusta que cobrix tot el creuer del car i de la pena. (EIVISSA).

Peça de fusta dura col·locada en sentit vertical i adherida a un pal d'embarcació mitjançant caps o anelles de ferro, per a reforçar-lo; cast. **gimelga**. (ALCOVER-MOLL).

SAGOLA, f. Cordeta curta, i especialment la que serveix per a hissar una bandera, passant per una politgeta que porta la galeta o la punta del pal o antena; cast. **driza de bandera**. (ALCOVER-MOLL).

SALPADOR, m. Part més gruixuda del cordó d'un llaüt, situada a les aletes, per a protegir-lo del fregadís quan se salpa. (EIVISSA).

Cilindre instal·lat a la part anterior de la barca per a cobrar el ruixó. (ALCOVER-MOLL).

SENALET, m. Ormeig de corrioles amb una corda que passa

per la punta de l'arbre de la barca i serveix per a tirar el bot, per a treure l'àncora, per a aplegar la vela; cast. **cenal**. (ALCOVER-MOLL).

TOQUINO, m. Peça triangular de fusta que va adherida per un cantell a una peça de vaixell per a reposar-hi una altra peça (Palma de Mallorca). (ALCOVER-MOLL).

TROSSA, f. Aparell format per dos boixells, fixat per un cap a la mena i per l'altre a un cadenot del llaüt. Serveix per a arriar la mena. (EIVISSA).

Corda folrada de cuir i doblegada formant com una anella, que manté unida amb l'arbre l'antena de la vela llatina (or., val., bal.); cast. **troza**. (ALCOVER-MOLL).

TUMADOR, m. Corda fina que serveix per a mantenir la vela plegada. (EIVISSA).

VIGOTA, f. Anella de fusta que està unida al dogal i serveix per tenir subjectes les antenes i l'arbre d'una barca. (Canet de Mar, Manacor). (ALCOVER-MOLL).

ANTONI PRATS